

**PROTOKOL O POSTUPANJU, PREVENCIJI I
ZAŠTITI OD NASILJA NAD ŽENAMA I NASILJA U
PORODICI**

septembar, 2018. godine

SADRŽAJ:

I Uvod.....	3
II Definicije i opšti pojmovi.....	5
III Principi u zaštiti od nasilja prema ženama i nasilja u porodici.....	6
IV Postupanja nadležnih institucija i organizacija.....	7
<i>Policija</i>	8
<i>Centri za socijalni rad</i>	11
<i>Zdravstvo</i>	15
<i>Predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove i resursni centri</i>	16
<i>Državni tužilac</i>	17
<i>Sudovi</i>	18
<i>Vrhovni sud</i>	20
<i>Ministarstvo pravde</i>	20
<i>Zaštitnik ljudskih prava i sloboda</i>	20
<i>NVO-i koji su pružaoci usluga (servisa) za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici</i>	21
<i>Operativni tim za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama</i> ...	22
<i>Mediji</i>	23
V Praćenje primjene Protokola.....	23
VI Postupanje nadležnih institucija kada su djeca uključena u slučaj porodičnog nasilja.....	23
VI a Posebne smjernice za postupanje policije i pravosuđa.....	24
VII Potpisnici/Potpisnice Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici.....	27

I UVOD

Nasilje prema ženama i nasilje u porodici ugrožavaju fizički, psihički i moralni integritet личности i predstavljaju povredu osnovnih ljudskih prava sadržanih u Univerzalnoj deklaraciji Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, a to su pravo na život i bezbjednost.

Razumijevajući da *nasilje prema ženama* predstavlja kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije žena i da je *nasilje u porodici* specifična vrsta nasilja koju učinioци vrše zloupotrebom moći prema članovima porodice ili domaćinstva, prema bivšim ili sadašnjim partnerima, nezavisno od toga da li dijele ili su dijelili domaćinstvo, kao i da nasilje prema ženama i nasilje u porodici predstavljaju društveni problem koji ugrožava sve članove zajednice - potrebno je urediti postupanje i saradnju ustanova, organa i organizacija u situacijama nasilja prema ženama i nasilja u porodici na jedinstven i sveobuhvatan način, koji će pozivati na odgovornost učinioce nasilja i obezbijediti zaštitu žrtava.

Zaštitu od nasilja prema ženama i nasilja u porodici garantuje prvenstveno Ustav Crne Gore, zatim pozitivni propisi, strateška dokumenta i potvrđeni međunarodni ugovori kojima se štite ljudska prava.

Ratifikacijom **Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici**, poznatijom kao Istanbulska konvencija, koja je stupila na snagu 1. avgusta 2014. godine, Crna Gora se obavezala na: zaštitu žena od svih vidova nasilja i sprječavanje, procesuiranje i eliminisanje nasilja nad ženama i nasilja u porodici; doprinos suzbijanju svih oblika diskriminacije nad ženama i promovisanje suštinske jednakosti između žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena; izradu sveobuhvatnog okvira, politika i mjera zaštite i pomoći svim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici; unaprjeđenje međunarodne saradnje u pogledu eliminisanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici; pružanje podrške i pomoći organizacijama i organima unutrašnjih poslova u djelotvornoj saradnji da bi se usvojio obuhvatni pristup eliminisanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici; uspostavljanje mehanizma za praćenje radi djelotvorne primjene odredbi Konvencije.

Krivičnim zakonom od 2003. godine nasilje u porodici je prepoznato krivično djelo (**Član 220.**) dok su posebnim **Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici** od 2010. uređena prekršajna djela nasilja u porodici. Crna Gora je Strategijom o zaštiti od nasilja u porodici za period od 2012-2015 godine, propisala obavezu izrade Protokola o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici koji je i razvijen u 2011-toj godini u okviru „Programa rodne ravnopravnosti“ koji su partnerski realizovali UNDP i Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, uz podršku Delegacije EU. Evaluacija primjene ovog Protokola pokazala je da međuinstitucionalna saradnja nije bila na zadovoljavajućem nivou, te da su napravljeni napori u dobrom smjeru, ali da se dosta aspekata saradnje i zaštite žrtava mora još unaprijediti.

Ujedno, u Crnoj Gori je otpočeta reforma socijalne i dječije zaštite koja je postupak odgovora na slučajeve nasilja u porodici i nasilja nad ženama uredila kroz postupak vođenja slučaja, te je prilagođavanje i izrada novog Protokola o postupanju, novoj metodologiji rada u centarima za socijalni rad, postala neophodna.

Potvrdu nužnosti snažnije reakcije i boljeg institucionalnog odgovora potvrđuju i podaci dobijeni iz istraživanja sprovedenog u okviru „Programa za podršku anti-diskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, koji sprovodi UNDP u partnerstvu sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, a finansira Evropska unija. Ovo istraživanje iz 2017. godine u Crnoj Gori pokazalo je da je nasilje nad ženama i nasilje u porodici veoma prisutno, da je stepen tolerancije i dalje visok u cijelom društvu, dok

je nivo povjerenja u institucije nedovoljno. Gotovo svaka druga žena u Crnoj Gori u toku svog života bila žrtva nasilja (42%), a 18% žena (gotovo svaka peta) je iskusila neki oblik nasilja u proteklih 12 mjeseci. Prijavljeni slučajevi državu na godišnjem nivou, koštaju 9,2 miliona eura, dok se procjenjuje da Crna Gora godišnje izgubi više od 233 miliona eura usljed posljedica koje nasilje uzrokuje po: društvenu dobrobit, zdravstvenu zaštitu i bezbjednost, radnu produktivnost, sprovođenje zakona i sektorske budžete. Nasilje ima dalekosežne posljedice po pojedinca, porodicu i društvo.

Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, usaglašava se multidisciplinarni rad sa preuzetim obavezama iz Istanbulske konvencije i unapređuje se među-institucionalno postupanje na osnovu dosadašnjeg iskustva, a sa ciljem da se osigura:

1. Primjena Istanbulske konvencije u svakodnevnoj praksi institucija i organizacija kako bi pružili efikasnu i brzu zaštitu žrtvama nasilja;
2. Razmjena podataka i informacija kroz informacione sisteme¹ između relevantnih institucija i organizacija;
3. Usklađuje metodologija prikupljanja podataka kod relevantnih institucija i organizacija, u cilju formiranja jedinstvene baze podataka.

Shodno tome, ovim Protokolom, vođenje slučaja u predmetima zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama, podrazumijeva koordinirajuću ulogu centara za socijalni rad, među svim relevantnim akterima i profesionalcima iz drugih sistema.

Izrada Protokola o postupanju u slučajevima nasilja nad ženama bazirala se na intenzivnim konsultacijama sa predstavnicima svih institucija i organizacija uključenih u sistem zaštite žrtava nasilja, a koji je omogućio da se u isti pretoče višedecenijska iskustva i znanja praktičara/ki i stričnjaka/kinja, koji su svojim sugestijama osigurali da sačinimo dobar i jasan uput za postupanje u slučajevima nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koji je u potpunosti ostvariv u svakodnevnoj praksi i što je najvažnije osigurava brzu i efikasnu zaštitu žrtava.

¹ Institucije i organizacije koje nisu interoperabilne sa CSR (socijalnim kartonom) su obavezne da elektronskim putem razmjenjenu zahtijevane podatke i informacije.

II DEFINICIJE I OPŠTI POJMOVI

Istanbulska Konvencija:

„**nasilje nad ženama**“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva djela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke ili ekonomske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i prijetnje takvim djelima, prinudu ili arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti ili u privatnom životu;

„**nasilje u porodici**“ označava svako djelo fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu odnosno između bivših ili sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac dijeli ili je dijelio domaćinstvo sa žrtvom;

„**rod**“ označava društveno određene uloge, ponašanja, aktivnosti i atribute koje dato društvo smatra prikladnim za žene i muškarce;

„**rodno zasnovano nasilje nad ženama**“ označava nasilje koje je usmjereno protiv žene zato što je žena, odnosno ono koje nesrazmjerno utiče na žene;

„**žrtva**“ označava svako fizičko lice koje je izloženo ophođenju opisanom pod tačkama a i b;

pojam „žena“ uključuje djevojke ispod 18 godina starosti.

CEDAW Konvencija:

“**rodno zasnovano nasilje**” je nasilje prema ženi zato što je žena ili zato što disproporcionalno pogađa žene. Ono uključuje akte kojim se nanosi fizičko, psihičko, ili seksualno oštećenje ili patnja, prijetnje takvim aktima, prisila ili oduzimanje slobode

Krivični zakonik Crne Gore

Član 220- Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici

- (1) Ko primjenom grubog nasilja naruši tjelesni ili duševni integritet člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
- (2) Ako je pri izvršenju djela iz stava 1 ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
- (3) Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina.
- (4) Ako je usljed djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.
- (5) Ako je usljed djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.
- (6) Ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest mjeseci.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici

Član 2

Nasilje u porodici u smislu ovog zakona, je činjenje ili nečinjenje člana porodice kojim se ugrožava fizički, psihički, polni ili ekonomski integritet, mentalno zdravlje i spokojstvo drugog člana porodice, bez obzira na mjesto gdje je učinjeno.

Član 8

Ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva drugog člana porodice smatra se posebno ako član porodice:

- 1) upotrijebi fizičku silu, bez obzira da li je nastupila tjelesna povreda drugog člana porodice;
 - 2) prijeti napadom ili izaziva opasnost koja može prouzrokovati osjećaj lične nesigurnosti ili psihički bol drugog člana porodice;
 - 3) verbalno napada, psuje, naziva pogrđnim imenom i na drugi način vrijeđa drugog člana porodice;
 - 4) ograničava drugom članu porodice slobodu komuniciranja sa trećim licima;
 - 5) iscrpljuje radom, uskraćuje san i drugu vrstu odmora, prijeti izbacivanjem iz stana i oduzimanjem djece;
 - 6) seksualno uznemirava drugog člana porodice;
 - 7) uhodi i na drugi način grubo uznemirava drugog člana porodice;
 - 8) oštećuje ili uništava zajedničku imovinu ili imovinu drugog člana porodice ili pokušava da to učini;
 - 9) uskraćuje osnovna sredstva za egzistenciju drugom članu porodice;
 - 10) drskim ponašanjem ugrožava porodični mir člana porodice sa kojim ne živi u porodičnoj zajednici.
- Ugrožavanjem fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva drugog člana porodice smatra se i ako član porodice ne vodi dovoljno brigu o:
- 1) ishrani, higijeni, odijevanju, medicinskoj zaštiti ili redovnom pohađanju škole ili ne sprječava dijete u štetnom druženju, skitnji, prosjačenju ili krađi ili na drugi način u većoj mjeri zanemaruje podizanje i vaspitanje djeteta;
 - 2) ishrani, higijeni, odijevanju ili medicinskoj zaštiti drugog člana porodice o kome je dužan da se stara, a kome je potrebna posebna pomoć zbog bolesti, invaliditeta, starosti ili drugih ličnih svojstava zbog kojih nije sposoban da se stara o sebi.
- Težim oblikom nasilja u porodici smatra se prikrivanje člana porodice sa posebnim potrebama.

III PRINCIPI U ZAŠTITI OD NASILJA PREMA ŽENAMA I NASILJA U PORODICI

Stručnjaci u stručnjakinje koji su angažovani u organizovanju zaštite i podrške žrtvama porodičnog nasilja i nasilja prema ženama, treba da se pridržavaju sledećih opšteprihvaćenih principa:

1. Bezbjednost (sigurnost) žrtve je prioritet u radu stručnih službi
2. Bezbjednost i dobrobit djeteta kroz osiguranje bezbjednosti i podršku atonomiji nenasilnog roditelja
3. Za nasilno ponašanje odgovoran je isključivo učinilac
4. Sve intervencije treba da uzmu u obzir nejednakost moći između žrtve nasilja u porodici i nasilnika
5. Poštovanje prava, potreba i dostojanstva žrtve
6. Hitnost postupanja se usaglašava sa procjenom opasnosti situacije i ugroženosti žrtve
7. Institucije su, u okviru svojih uloga, nadležnosti i misija, odgovorne da zaustave nasilje i preduzmu mjere zaštite, rukovodeći se principom dužne pažnje
8. Podizanje stručnih kompetencija kroz planske, rodno senzitivne edukacije i afirmaciju primjera dobre prakse

IV POSTUPANJE NADLEŽNIH INSTITUCIJA i ORGANIZACIJA

Efikasna zaštita žrtava nasilja počiva na principima zaštite od nasilja u porodici i nasilja prema ženama, **snažnoj među-institucionalnoj saradnji koja podrazumjeva jasno iskazanu volju i namjeru i jasno definisano** i usklađeno postupanje svih institucija i organizacija u sistemu zaštite i prevencije nasilja.

Multidisciplinarni odgovor podrazumjeva da zaštita, prava, potreba i dostojanstva **žrtve moraju u svim okolnostima biti u fokusu postupanja** svih institucija.

Multidisciplinarni odgovor se sprovodi kroz multidisciplinarni tim.

Multidisciplinarni tim (dosadašnji MOT) čine predstavnici relevantnih institucija i organizacija direktno ANGAŽOVANIH NA KONKRETNOM PREDMETU nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Rad multidisciplinarnih timova karakteriše brzo, koordinirano zajedničko djelovanje, **zasnovano na međusobnom povjerenju i kontinuiranoj podršci** na svakom predmetu.

Ovim PROTOKOLOM se uređuje zajedničko djelovanje i pojedinačno postupanje profesionalaca/ki iz relevantnih institucija i organizacija anagažovanih na slučajevima nasilja.

KOORDINATOR/ka MULTIDISCIPLINARNOG TIMA je odgovorni VODITELJ SLUČAJA, koji je zadužen za konkretni predmet u centru za socijalni rad. Obaveza je svakog Koordinatora multidisciplinarnog tima / voditelja slučaja da se poveže sa profesionalcima iz drugih institucija, koji su angažovani na tom istom predmetu, shodno koracima definisanim u Protokolu.

Zajednički rad i koordinaciju MDTa među svim predstavnicima institucija i organizacija karakterisaće:

- a) **brza i potpuna razmjena informacija** (putem informacionog sistema, telefona, e-mejla, skajpa, vibera i slično);
- b) **Poštujući povjerljivost podataka o žrtvi informacije o žrtvi može dobiti samo licencirani pružalac usluge koji se bavi zaštitom od nasilja u porodici, ako je u ulozi povjerljivog lica i to isključivo uz pristanak žrtve.**
- c) **organizovanje konferencije slučaja** oko predmeta koji zahtijevaju posebnu pažnju na kojima analiziraju informacije od značaja za bolje razumijevanja konkretnog slučaja; analiziranje Plana zaštite i bezbjednosti (sa jasnim zaduženjima svih predstavnika institucija i organizacija u MDTu) i revidiranje istog po potrebi i periodično; vršiće monitoring zajedničkih aktivnosti u cilju unapređenja saradnje, otklanjati uočene teškoća, itd;
- d) **podrobno dokumentovanje svih koraka u praćenju slučaja** od strane svih članova/ca MDTa i osiguravanje slivanja SVIH RELEVANTNIH INFORMACIJA kod VODITELJA SLUČAJA.

Krajnji cilj rada MDT-a je obezbjeđivanje dostupnog i efikasnog sistema prevencije i zaštite žrtava porodičnog nasilja i nasilja nad ženama koji će rezultirati **izgradnjom i očuvanjem povjerenja u državne institucije i organizacije.**

U skladu sa Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti donijet je i Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite („Sl. list CG, broj 34/15) kojim su propisani bliži uslovi koje pružaoci usluga moraju ispuniti kako bi dobili licencu za rad. Ustanova u kojoj je licencirani stručni radnik ispunila minimum propisanih standarda, može dobiti licencu za obavljanje djelatnosti iz oblasti porodičnog nasilja.

Policija

Ovlašćenja policije proizilaze iz Zakona o unutrašnjim poslovima kojim je propisano da policija preuzima mjere neophodne za zaštitu života i zdravlja ljudi i ostalih važećih zakona (KZ, ZKP, ZOP). Shodno Zakonu o unutrašnjim poslovima iz 2015, službenici su dužni da postupaju u skladu sa sljedećim načelima:

1. Policijski službenik/ca dužan je da EVIDENTIRA SVAKU prijavu o nasilju u porodici i nasilju nad ženama, a koja može biti usmena (neposredno, putem telefona), pismena ili anonimna, a koja sadrži minimum bilo koje od sljedećih informacija- ili samo približna adresa mjesta nasilnog događaja, ili samo ime i prezime žrtve ili samo ime i prezime počinioca, te da postupi po istoj.
2. Policijski službenici su DUŽNI da podatak o podnosiocu prijave nasilja NE ODAJU nikome, izuzev u dijelu profesionalne dužnosti za razmjenu informacija u skladu sa ovim Protokolom (institucije i organizacije u krugu tima multidisciplinarnе zaštite mogu razmijeniti podatak o licu koje prijavljuje događaj).
3. Po saznanju o nasilju DUŽAN/A je da HITNO, bez odlaganja, izađe na mjesto događaja tj uputi najmanje dva policijska službenika, po mogućnosti par muško-žensko radi provjere prijave.
4. Policijski službenici, na licu mjesta događaja VRŠE PROCJENU DOGAĐAJA i prikupljaju podatke na način što (Zakon o unutrašnjim poslovima, član 56 G):
 - 4.1 Utvrde gdje se nalazi učinilac nasilja;
 - 4.2 Prilikom dolaska na mjesto događaja onemogućе kontakt između žrtve nasilja i učinioca nasilja;
 - 4.3 Osiguraju da se akteri tokom razgovora sa policijom ne mogu međusobno čuti i neverbalno komunicirati (osigurati da strah kod nekog od aktera ne utiče na datu izjavu);
 - 4.4 Nakon što osiguraju da se akteri ne mogu čuti/negativno uticati policijski službenici odvojeno vode razgovore sa akterima (žrtva i počinilac) događaja koristeći pitanja koja su navedena u UPITNIK-u za PROCJENU RIZIKA i BEZBJEDNOSTI (**prilog broj 1**)
 - 4.5 Utvrditi identitet svih osoba zatečenih na mjestu događaja uključujući srodstvo sa žrtvom
 - 4.6 Pribaviti lične podatke u skladu s primjenom policijskih ovlašćenja o učiniocu nasilja (matični broj učinioca + zrtve)
 - 4.6.a Napraviti foto dokumentaciju – foto elaborat (prostor, stvari, stanje žrtve nasilja...)
 - 4.7 Upoznati usmeno učinioca nasilja s njegovim pravima i dati informaciju u pisanoj formi (**prilog broj 2**)
 - 4.8 Upoznati usmeno zrtvu sa pravima i dati informaciju u pisanoj formi (**prilog broj 3**) i kontaktima institucija i organizacija koje pružaju pomoć;
 - 4.9 Obići sve prostorije u stambenom prostoru u kom se odigralo djelo nasilja;
 - 4.10 Na licu mjesta obaviti razgovor sa učesnicima događaja i uzeti izjavu žrtve i počinioca koristeći se Upitnikom za procjenu rizika i bezbjednosti i Priručnikom za policiju o postupanju u slučajevim nasilja u porodici i nasilja nad ženama.
 - 4.10.a Prilikom obavljanja razgovora sa žrtvom policijski službenici ne smiju preispitivati odluku žrtve da se slučaj dalje procesuirati

- 4.10.b Nakon obavljanja razgovora sa žrtvom na licu mjesta događaja, žrtva se NE SMIJE dodatno izlagati ispitivanja u policijskoj stanici, izuzev u izuzetnim slučajevima (član 50 i član 52 Zakona o unutrašnjim poslovima)
- 4.11 Posebno obratiti pažnju na djecu, licima sa invaliditetom i stara i iznemogla lica. U slučaju potrebe pozvati radnika centra za socijalni rad.
- 4.11.a Sprovesti druge istražne radnje kako bi se pribavili dokazi od značaja za postupak (razgovori sa licima koja mogu obezbijediti korisne informacije, poput lica iz neposredog okruženja, komšijama, i sl).
- 4.12 Policijski službenici će u svakom predmetu voditi računa o istoriji nasilja radi utvrđivanja primarnog agresora, a cijeneći svaku pojedinačnu situaciju i vršeći uvid u prethodne prijave.
- 4.13. O svim preduzetim radnjama obavijestiti nadležnog inspektora.
5. Policijski službenici na licu mjesta događaja preduzimaju druge neophodne radnje koje podrazumijevaju i sljedeće:
- 5.1 Osigurati mjesto događaja
- 5.2 Držati učinioca nasilja pod stalnim nadzorom.
- 5.3. Utvrditi okolnost eventualnog posjedovanja oružja. U slučaju saznanja o legalnom ili ilegalnom posjedovanju oružja, preduzeti sve zakonske radnje radi oduzimanja istog uključujući i privremeno oduzimanje (član 23, čl. 56a Zakona o unutrašnjim poslovima iz 2015.)
- 5.4 Obavezno kontaktirati državnog tužioca zbog USMJERAVANJA postupka (kazneno-prekršajnog)
- 5.5 Po uputstvu tužioca, učinioca nasilja privedi državnom tužiocu prema važećim zakonskim propisima (Krivičnog zakonika i Zakonika o krivičnom postupku), ili ga lišiti slobode po Zakonu o prekršajima.
- 5.5.a U slučaju obostrane prijave za prekršaje nasilja u porodici u slučaju partnerskog nasilja, izbjegavati lišenje slobode oba podnositelja prijave za prekršaje, a nakon izvršene procjene.
- 5.6 Predložiti i ohrabriti žrtvu da obavi zdravstveni pregled u stanicama Hitne tj Urgentnog centra, te ispunjeni obrazac u prilogu o obavljenom pregledu žrtve dostaviti nadležnom tužilaštvu ili Sudu za prekršaje.
- 5.6. a U slučaju zaprimanja sumnje u nasilje od strane zdravstvene ustanove, nadležnom tužilaštvu ili Sudu za prekršaje dostaviti obrazac popunjen od strane zdravstva o pregledu žrtve
- 5.7. Podnijeti nadležnom sudu zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka sa svom pratećom dokumentacijom.
- 5.8. U zahtjevu za pokretanje prekršajnog postupka, predložiti adekvatnu sankciju (kazne i zaštitne mjere), sve raspoložive dokaze uz detaljan činjenični opis djela prekršaja koji u sebi sadrži bitne elemente obilježja prekršaja, pogotovo u odnosu na sam čin nasilja.
- 6 Policijski službenici shodno rezultatima iz SKALE date u Upitniku za procjenu rizika i bezbjednosti primjenjuju ovlašćenja za HITNO OSIGURANJE BEZBJEDNOSTI žrtve nasilja radi trenutnog osiguranja njene bezbjednosti i onemogućavanja ponavljanja nasilničkog ponašanja.

6.1 Obavezno **izricanje Naredbe o udaljenju iz stana** u slučaju umjerenog i visokog rizika

6.2 U slučaju potrebe lišiti slobode učinioca nasilja;

6.3 U slučaju potrebe, a u skladu sa željom žrtve nasilja, žrtvu nasilja odvesti do servisa za pomoć i podršku žrtvama nasilja (poput kriznih centara, skloništa itd) i o tome samo izvijestiti nadležne institucije, ne odajući taj podatak drugima;

6.4 Prema potrebi i želji žrtve nasilja, istoj pružiti pomoć i otpratiti je na sigurno mjesto za boravak koje žrtva nasilja odabere na teritoriji Crne Gore, i o tome samo izvijestiti nadležne institucije, ne odajući taj podatak drugima;

6.4.a Ukoliko su djeca direktne ili indirektno žrtve nasilja istima pružiti pomoć i hitno osigurati bezbjednost na način propisan kao za žrtve nasilja. (mjere udaljenja iz stana, zabrana praćenja i uhođenja, smještaj u skloništu sa majkom)

6.5 Ukoliko se radi o povratniku nasilja, a prijeto da će ugroziti bezbjednost žrtve (izašao iz ZIKS-a, istekao pritvor, izašao iz Psihijatrijske bolnice), na osnovu procjene preduzeti mjere iz svoje nadležnosti u cilju hitne zaštite žrtve.

6.6 Razmotriti sa povećanom pažnjom, kod svakog slučaja nasilja, mogućnost podnošenja zahtjeva za predlaganje zaštitnih mjera, a prije pokretanja postupka;

7. ISPUNJENI UPITNIK za procjenu rizika i bezbjednosti (**prilog 1**) OBAVEZNO dostavljaju elektronskim putem uz OBAVJEŠTENJE (**prilog broj 4**) Centru za socijalni rad, kroz informacioni sistem.
8. OBAVJEŠTENJE se dostavlja prema propisanom obrascu, za svaku potencijalnu žrtvu POSEBNO, sa svim ispunjenim podacima:
 - 1) Za žrtvu: prezime, ime, JMB, adresa boravišta, broj telefona, srodstvo sa osumnjičenim;
 - 2) Za učinioca: prezime, ime, JMB, adresa boravišta, broj telefona;
 - 3) Ostalo: podnosilac prijave, datum prijave, status prijave, datum pokretanja postupka, broj prijave, ima li u porodici djece (da/ne), naredba o udaljenju iz stana (da/ne), napomena/opis.
9. Po prijemu obavještenja od Tužilaštva o slučajevima porodičnog nasilja, u kojima je postupak pokrenut od strane Tužilaštva ili nekog drugog /lica a ne od strane policije, potrebno je da policajac izađe na teren radi provjere bezbjednosti članova porodice i obavijesti centar za socijalni rad putem informacionog sistema (na već definisanom obrascu).
10. Na usmeni ili pismeni zahtjev zaposlenih iz centara za socijalni rad, obezbijediti asistenciju policije, prilikom terenske posjete potencijalnoj žrtvi porodičnog nasilja (kako bi se osigurala bezbjednost zaposlenih u Centrima).
11. Policijski službenik koji je uključen u konkretan slučaj na zahtjev voditelja slučaja, za potrebe konkretnog slučaja se OBAVEZNO i aktivno se uključuju u izradu Plana zaštite i bezbjednosti žrtve nasilja sa ostalim stručnjacima uključenim u slučaj (na obrascu CSR), i DUŽNI su da aktivno sprovode mjere koje su definisane Planom zaštite, te da o preduzetim mjerama i

radnjama iz policijske nadležnosti povratno informišu voditelja slučaja. U nadležnost policije potpadaju sljedeće mjere i aktivnosti:

11.1 Aktivno sprovodi preventivne radnje kod rizika od ponavljanje djela nasilja u skladu sa osnovnom funkcijom policije;

11.2 Sprovodi mjere i aktivnosti definisane Planom zaštite i bezbjednosti zrtve nasilja u DOGOVORU sa voditeljem slučaja centra za socijalni rad;

11.3 Nadzor nad mjerama zaštite izrečenim od suda;

12. Evidentiranje i dokumentovanje svih preduzetih aktivnosti voditi kroz posebnu evidenciju policije, a sve relevantne informacije obavno dostavljati voditelju slučaja u nadležnom centru za socijalni rad.

Centri za socijalni rad

Ovlašćenja Centra za socijalni rad proizilaze iz Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti i pratećih pravilnika, kojim su propisane nadležnosti i mjere koje centri za socijalni rad preduzimaju u cilju pružanja neophodne zaštite od nasilja u porodici i nasilja nad ženama.

1. Centar za socijalni rad (prijemni radnik/ca) je dužan da EVIDENTIRA SVAKU prijavu o sumnji na nasilje u porodici i nasilje nad ženama, a koja može biti usmena (neposredno, putem telefona), pismena ili anonimna.
2. Po saznanju o sumnji na nasilje u porodici, ODMAH kontaktirati žrtvu.
3. U slučaju dežurstva/pripravnosti obezbijediti tehničke uslove za nesmetanu komunikaciju i preduzimanje svih mjera iz svoje nadležnosti (stalno dostupan telefon, sredstva za prevoz, itd).
4. Prijemna kancelarija o svakoj sumnji ili prijavi dojava o porodičnom nasilju obavještava policiju ODMAH na raspoloživ način (telefon, viber, fax, Email). Takođe, putem informacionog sistema (ISSS), najkasnije u roku od 24h, obavijestiti policiju sa svim raspoloživim podacima, na propisanom obrascu, a shodno postupanju po neodložnoj intervenciji (**prilog broj 5**).
5. Svaki službenik centra je DUŽAN da podatak o podnosiocu dojava i prijave nasilja NE ODAJE nikome, izuzev u dijelu profesionalne dužnosti za razmjenu informacija u skladu sa ovim Protokolom (institucije i organizacije u krugu tima multidisciplinarnе zaštite mogu razmijeniti podatak o licu koje prijavljuje događaj).
6. Voditelja slučaja na predmetu određuje direktor/ rukovodilac / odgovorno lice u sistemu socijalne i dječije zaštite, u najkracem roku. Voditelj slučaja će se odrediti shodno težini predmeta, uzimajući u obzir iskustvo i kompetencije.

- 6a. Kada su direktne žrtve nasilja djeca, odrediti voditelja slučaja posebno osposobljenog za rad sa djecom, koji posjeduje profesionalne vještine komuniciranja i pomaganja djeci.
7. Voditelj slučaja, po potrebi, okuplja INTERNI TIM, sastavljen od stručnjaka čija su znanja i kompetencije od značaja za specifični predmet. U slučajevima nasilja nad ženama i odraslim licima, uputiti zrtvu na usluge psihosocijalne podrške kod pružalaca usluga (lista pružalaca usluga u prilogu). U slučaju nasilja nad djecom interni tim treba obavezno formirati.
8. Tokom kontakta sa žrtvom Voditelj slučaja treba da osigura da žrtva bude sama tokom razgovora (bez prisustva potencijalnog učinioca), kako bi se uspostavio odnos povjerenja, i kako bi žrtva bez straha mogla iskazati svoje probleme i poteškoće, uključujući i važne informacije koje se odnose na trajanje, izraženost, kontinuitet i način počinjenog nasilja. Potrebno je naglasiti žrtvi: da nasilje nije njena krivica; da je nasilje isključivo odgovornost nasilnika; da niko nema pravo da je zlostavlja, i slično.
- 8a. Kada situacija tako zahtijeva, razgovor sa žrtvom se obavlja na terenu, u stambenom prostoru, i uz podršku policije, kako bi se osigurala dobra komunikacija sa žrtvom.
9. Informisati žrtvu o njenim pravima i načinima ostvarivanja prava (nadležnostima i postupanjima centara za socijalni rad, mjerama i radnjama koje će centri u daljem postupanju preduzeti na zaštiti sigurnosti žrtve i ostalih članova porodice). Provjeriti je li žrtva shvatila svoja prava. Urciti žrtvi obrazac sa pravima iz domena socijalne i dječije zaštite (**prilog 6**)
10. Pomoći žrtvi u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć
11. Ukoliko voditelj slučaja opservacijom na terenu procijeni da su i drugi članovi porodice direktne (primarne) žrtve nasilja, o svim žrtvama pojedinačno treba obavijestiti Policiju. Po povratnom obavještenju iz policije (propisani obrazac **u prilogu 4**), za svaki slučaj pojedinačno potrebno je otvoriti novi predmet. Ovo je veoma važno, kako bi svi slučajevi nasilja bili pojedinačno procesuirani.
12. U svakom predmetu zaštite od nasilja u porodici, treba se obratiti posebna pažnja na prisustvo djece u porodici, lica sa invaliditetom, starih lica, te je i za njih potrebno procijeniti status primarne ili sekundarne žrtve i pratiti ih (za sekundarne žrtve – svjedoke nasilja, u ISSS otvarati vođenje slučaja iz slučaja primarne žrtve).
13. Posebno obratiti pažnju na djecu u porodici, te rukovodeći se načelom najboljeg interesa djeteta, pažljivo razmotriti jesu li u potpunosti zaštićena njihova prava i interesi, te u suprotnom djetetu/ci imenovati posebnog staratelja/ljku za potrebe svih postupaka.
14. U slučajevima partnerskog nasilja gdje ima djece u porodici, zaštita i osiguranje bezbjednosti djece, treba da uključi osiguranje bezbjednosti i autonomije nenasilnog roditelja.

15. U cilju zaštite najboljeg interesa djeteta centar za socijalni rad može predložiti sudu pokretanje postupka za ograničenje ili lišenje roditeljskog prava.
16. Ostvariti kontakt sa zdravstvenim ustanovama (radi saznanja o zdravlju učinioca, žrtve i članova porodice koji mogu biti ugroženi), vaspitno - obrazovnim ustanovama, drugim relevantnim ustanovama, organizacijama i osobama koje bi mogle biti izvor korisnih informacija za konkretan slučaj.
17. Voditelj slučaja je dužan da osigura koordiniranu, kontinuiranu, multidisciplinarnu saradnju (započetu u trenutku razmjene informacija između policije i centra za socijalni rad) između predstavnika svih institucija i organizacija zaduženih na predmetu, na način da se osigura višesmjerna razmjena informacija, zajedničko planiranje i praćenje odgovora na nasilje.
18. Voditelj slučaja u izradu Procjene i Plana zaštite i osiguranja bezbjednosti žrtve nasilja, uključuje žrtvu i sve članove MDTa (profesionalce iz institucija i organizacija zaduženih na predmetu), te zajedno sa njima definiše zaduženja i odgovornosti svih, način realizacije i praćenja uspješnosti preduzetih aktivnosti.
19. Plan zaštite i osiguranja bezbjednosti treba da uključuje integrisane usluge koje obezbjeđuju cjelovitu, koherentnu, djelotvornu i efikasnu zaštitu i podršku za žrtvu i nenasilne članove njene porodice .
20. Plan sigurnosti treba da sadrži plan reagovanja u potencijalno kriznim situacijama, kako bi se povećao stepen bezbjednosti žrtve (npr. plan za bijeg, brojeve telefona u nuždi, podršku – povjerljivo lice i kontakt). Po potrebi mijenjati i prilagođavati sigurnosne planove zaštite žrtava.
21. Ukoliko žrtva traži smještaj izvan svoje porodice, preduzeti dalje postupke za smještaj lica u sklonište i po dogovoru sa policijom preduzeti dalje mjere (odlazak u stan žrtve radi uzimanja dokumenata, odjeće i drugih predmeta koji su joj potrebni, i slično).
22. Kod preduzimanja hitnih mjera smještaja u sklonište, centar za socijalni rad može donijeti rješenje usmeno, te smjestiti lice putem zamolnice (**prilog 7**). Rješenje su centri za socijalni rad u obavezi da donesu u pisanom obliku u roku od 3 dana od dana donošenja usmenog rješenja.
21.a. u slučaju smještaja u sklonište, ili ukoliko se učinilac nalazi u pritvoru, u situacijama kada porodica prima materijalno obezbjeđenje porodice, potrebno je da stručni radnik izađe na teren i preispita dalje ostvarivanje prava, te po potrebi donese novo rješenje gdje je majka nosilac prava.
23. Po potrebi uputiti žrtvu nasilja u odgovarajuće savjetovalište.
24. Donijeti odluku o izmještanju djeteta - žrtve nasilja iz porodice samo u izuzetnim slučajevima, odnosno kada je nemoguće naći drugo bezbjedno mjesto za dijete.

25. Razmotriti mogućnost odgovarajućeg smještaja djeteta u hraniteljsku porodicu, ukoliko se to procijeni kao neophodno i jedino valjano za dijete žrtvu.
26. PRIPREMITI i po potrebi, pratiti žrtvu nasilja na sud.

26 a U slučajevima potrebe odlaska na sud u svojstvu svjedoka djetetu, osigurati osobu koja mu pruža podršku i koja dijete priprema za sudski proces.
27. Ukoliko je dijete sposobno da formira svoje mišljenje, treba mu omogućiti da iznese svoje mišljenje, u svim fazama procesa ostvarivanja i zaštite njegovih prava, na način koji odgovara njegovom uzrastu i razumijevanju situacije, posebno vodeći računa o mogućnostima manipulacije i uticaja nasilnog roditelja.
28. Nakon detaljne procjene, a ukoliko je to u najboljem interesu djeteta, omogućiti kontakte sa počiniocem u kontrolisanim uslovima u prostorijama centra za socijalni rad.
29. Kontinuirano pratiti slučaj, a terensku posjetu obavljati najmanje jednom mjesečno, a u slučajevima kada su djeca žrtve, najmanje dva puta mjesečno.
30. O svakoj preduzetoj radnji izraditi službenu zabilješku, izvještaj ili zaspisnik i evidentirati u ISSS – Listu praćenja.
31. Učestvovati u sudskim postupcima, ne samo na poziv suda, nego i kada centar dobije informacije o promijenjenim okolnostima u porodici koje su od značaja za tekući postupak (npr. izlazak žrtve iz skloništa, ponavljanje nasilja, isl.), te po traženju suda dostaviti detaljan nalaz i mišljenje o slučaju (relevantni podaci o svim članovima porodice i porodičnim okolnostima).
32. Policiji, tužilaštvu i nevladinim organizacijama omogućiti uvid u svu dokumentaciju i dostaviti sve potrebne i tražene informacije od značaja za predmet. (NVO - licencirani pružaoci usluga iz oblasti nasilja nad ženama i nasilja u porodici, uz pristanak žrtve)
33. Ne predlagati bračnu i porodičnu terapiju, koja uključuje žrtvu i učinioca, u slučajevima akutne krize. Adekvatni tretmani u kojima mogu zajedno učestvovati žrtva i učinilac, mogući su nakon određenog vremena bez nasilja, ukoliko oboje žele ovu vrstu tretmana, ukoliko žrtva osjeća da može bez straha učestvovati, ukoliko ne postoji zloupotreba psihoaktivnih supstanci ili psihotični procesi, i drugo u skladu sa pravilima psihoterapijske prakse. Ukoliko se u toku terapijskog procesa nasilje ponovi, terapeut je dužan da ovo prijavi, a terapija se prekida. Individualna terapija se može raditi sa žrtvom nasilja kada je ona za to motivisana.
34. U razgovoru sa učiniocem nasilja jasno mu reći da je nasilje protivpravno ponašanje i da je kažnjivo. Informisati učinioca o pravnim, psiho-socijalnim, zdravstvenim i drugim posljedicama koje nasilje ima za žrtvu i ostale članove porodice. U zavisnosti od vaše procjene, možete mu predložiti stručnu pomoć.

Zdravstvo

1. Prijaviti sumnju na nasilje policiji ODMAH i dostaviti obrazac **u prilogu broj 8**.
2. U slučajevima sumnje na nasilje, izvršiti urgentni zdravstveni pregled u cilju utvrđivanja postojanja bilo kojeg oblika nasilja.
3. Pružiti hitnu medicinsku pomoć ukoliko za to postoji potreba, po potrebi uputiti žrtvu nadležnom specijalisti, ukoliko ga nije moguće odmah uključiti u obradu. U slučaju da je u pitanju dijete, reagovati shodno Protokolu o postupanju zdravstvenih radnika u slučajevima nasilja nad djecom.
 3. a U slučaju dolaska žrtve za potrebe hitne medicinske pomoći, po načelu prioriteta istu ODMAH primiti i omogućiti joj privatnost tokom pregleda na način da je kontaktira samo osoblje koje je potrebno za pružanje medicinske pomoći (bez omogućavanja ulaska drugom osoblju)
4. Omogućiti žrtvi razgovor sa specijalistom psihijatrom ili psihologom radi pomoći i utvrđivanja stepena psihološke traume žrtve porodičnog nasilja.
5. Ukoliko je žrtva nasilja u porodici osoba sa psihičkim smetnjama, po potrebi istu uputiti na liječenje.
6. ODMAH o činjenicama koje ukazuju na sumnju na nasilje u porodici obavijestiti nadležni centar za socijalni rad, i poslati ispunjeni obrazac u prilogu.
7. Sa posebnom pažnjom razgovarati sa žrtvom nasilja i utvrditi da li je žrtva uznemirena, ispoljava li strah od ponašanja počinioca za sebe i ostale članove porodice.
8. U slučaju da se sumnja da je nasilje počinila osoba s psihičkim smetnjama, osobu uputiti na liječenje prema čl.33 Zakona o zaštiti i ostvarivanju prava mentalno oboljelih lica, iz kojega proizilazi obaveza stavljanja takve osobe pod kontrolisane uslove.
9. Posebno senzibilisati hitnu službu (da obrate pažnju na povrede, cjelokupnu sliku pacijenta/kinje, koja upućuje na sumnju na nasilje u porodici).
10. Obezbijediti nadležnim organima (centru za socijalni rad, policiji, tužilaštvu, sudu) uvid u medicinsku dokumentaciju i pružiti im podršku u prikupljanju svih relevantnih podataka.
11. Voditi evidenciju o svim nasilnicima kojima je pravosnažnom odlukom određeno liječenje od bolesti zavisnosti ili psihosocijalni tretman i po sprovođenju odluke ili nemogućnosti sprovođenja odluke obavijestiti organ koji ih je uputio na liječenje ili psihosocijalni tretman, policiju i centar za socijalni rad.

12. U slučajevima liječenja od bolesti zavisnosti u zdravstvenoj ustanovi zatvorenog tipa ili ambulanti, o otpuštanju učinioca i razlozima za otpust obavijestiti centar za socijalni rad, policiju i žrtvu nasilja, najmanje petnaest dana prije otpusta, odnosno završetka liječenja.

13. Na zahtjev suda, dostaviti stručan nalaz i mišljenje u odnosu na sljedeće:

- medicinske indikacije, odnosno simptome nasilja;
- povezivanje simptoma nasilja i ponašanja lica koje je pod sumnjom da je učinilac nasilja;
- psihijatrijski status učinioca nasilja;
- sposobnost djeteta/odrasle osobe da svjedoči u postupku, odnosno rizike svjedočenja i najpogodnije načine uzimanja iskaza od djeteta/odrasle osobe.

14. Obučiti stručnjake za rad sa učiniocima nasilja u porodici, za sprovođenje sankcije psihosocijalnog tretmana.

14.a Psihosocijalni tretman je neophodan za počinioce svih oblika nasilja a naročito prestupnika seksualnih delikata nad djecom (pedofilija, silovanja, incest...) kao način preventivnog postupanja da ne dođe do recidiva, a u skladu sa preporukama Istanbulske konvencije.

15. Izraditi mrežu licenciranih realizatora psihosocijalnog tretmana učinioca.

16. Zajedno sa predstavnicima obrazovnog sistema, sistema socijalne i dječje zaštite, policije i nevladinog sektora učestvovati u kreiranju i realizaciji preventivnih programa za žrtve, a posebno za djecu, radi njihovog osnaživanja da prepoznaju i prijave ovaj oblik nasilja (bilo da su neposredne žrtve, ili svjedoci).

Predškolske, osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove i resursni centri

1. U slučaju sumnje na nasilje nad djetetom i nasilje u porodici bilo kojeg člana kolektiva obrazovne institucije, direktor je dužan obavijestiti policiju ODMAH.
2. U slučaju sumnje na nasilje NA POSEBNOM OBRASCU (**prilog 9**) obavijestiti centar za socijalni rad.
3. U posebno teškim slučajevima ODMAH pozvati službu hitne medicinske pomoći i/ili doktora.
4. U svim ustanovama formirati kutiju sa nazivom „Kutija povjerenja“ i staviti na mjesto dostupno djeci. Stručna služba ustanove bi dnevno pregledala kutiju i njen sadržaj, i o otkrivenom nasilju, kao prvi korak, sačinila bi službenu zabilješku.
5. U svim ustanovama, direktor je u obavezi da zaposlene, djecu i roditelje informiše o Protokolu, obrascu i TABELI (**prilog 10**), koju će okačiti na vidno mjesto u Sali za sastanke, ali i da edukuje kadar ustanove o prepoznavanju i reagovanju . Ukoliko neko od zaposlenih u ustanovi uoči kod djeteta neke od znakova u tabeli ili neke druge indikatore porodičnog nasilja, u obavezi je da hitno obavijesti direktora i ispuni OBRAZAC.

6. Stručna služba ustanove, po saznanju za nasilje, može obaviti razgovor sa djetetom na način na koji djetetu odgovara, u cilju pružanja psiho-socijalne podrške (ne ispitivati o nasilju), uz obavezno poštovanje principa povjerljivosti i zaštite najboljeg interesa djeteta.
7. Niko od zaposlenih u obrazovno-vaspitnim ustanovama nema ovlaštenja da sprovodi istragu ili dokazivanje nasilja u porodici, jer su to zadaci u nadležnosti drugih ustanova.
8. Ukoliko sumnju na nasilje u porodici prijavi vaspitno – obrazovna ustanova, predstavnik ustanove kojem dijete najviše vjeruje treba da bude uz njega prilikom intervencija policije, centra za socijalni rad i zdravstvene ustanove. Najbolje je da dijete, ukoliko je moguće, samo izabere tu osobu od povjerenja. U slučaju davanja iskaza u policijskoj stanici, davanja mišljenja u centru za socijalni rad, odlaska u službu službu hitne medicinske pomoći/urgentni centar, osoba od povjerenja iz vaspitno-obrazovne ustanove treba da prati dijete i bude uz njega. U slučajevima hitnog izmještanja djeteta iz porodice, osoba od povjerenja, treba da bude uz dijete tokom cijelog procesa.
9. Sačiniti službenu zabilješku i voditi evidenciju o svim aktivnostima.
10. Omogućiti drugim relevantnim institucijama uvid u službene zabilješke.
11. Aktivno učestvovati u izradi Plana podrške za dijete žrtvu nasilja u porodici, u saradnji sa centrima za socijalni rad, zdravstvenim ustanovama, policijom, i drugim relevantnim akterima.
12. Plan podrške u obrazovno-vaspitoj ustanovi treba da sadrži vaspitno-obrazovnu i psiho-socijalnu podršku djetetu ali i roditeljima; obezbjeđivanje uslova za socijalni i emocionalni oporavak u okviru vršnjačke grupe/odjeljenja uz razumijevanje i pružanje prilike djetetu da iskaže svoje kapacitete i mogućnosti; mjere za poboljšanje obrazovno-vaspitnog postignuća (mentor, dopunska nastava, individualan rad i sl.), itd.
13. Aktivno učestvovati na sprovođenju Plana podrške za dijete, te pratiti ponašanje djeteta i roditelja kroz duži vremenski period i o tome redovno obavještavati voditelja slučaja u centru za socijalni rad.
14. Inicirati i zajedno s predstavnicima policije, zdravstvenog sistema, sistema socijalne i dječje zaštite i nevladinog sektora učestvovati u kreiranju i realizaciji preventivnih programa za djecu u predškolskom, osnovnoškolskom ili srednjoškolskom okruženju, radi njihovog osnaživanja da prepoznaju i prijave ovaj oblik nasilja.

Državni tužilac

1. Osnovno pravo i dužnost državnog tužioca je gonjenje učinilaca krivičnih ali i prekršajnih djela, potogovo u težim slučajevima i kada su žrtve djeca
2. Za krivična i prekršajna djela nasilja u porodici državni tužilac izdavanjem obavezujućih naloga i neposrednim rukovođenjem usmjerava radnje policije
3. Podiže i zastupa optužnice, optužne prijedloge pred nadležnim sudovima- za djela nasilja u porodici pred osnovnim sudovima, za djela prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici

ako je žrtva dijete, te ukoliko se radi o težim oblicima nasilja u porodici kao što su prikrivanje člana porodice sa posebnim potrebama ili ugrožavanja fizičkog, psihičkog, seksualnog ili ekonomskog integriteta, mentalnog zdravlja i spokojstva člana porodice za koje je propisana prekršajna odgovornost za zanemarivanje

4. Član 220 Krivičnog zakona je blanketni propis gdje nije jasno objašnjeno što je to grubo nasilje, pa državni tužilac pri opisu protivpravne radnje grubo nasilje treba voditi računa o svim karakteristikama koje se vezuju za grubo i psihološko nasilje (kao što je obrazloženo u **prilogu 11**)
5. Podnosi sudu usmeni ili pisani zahtjev za pretresanje stana i drugih prostorija i pokretnih stvari okrivljenog
6. Predlaže sudiji ili vijeću poseban način učestvovanja i saslušanja žrtve radi njene zaštite, u skladu sa procijenjenim rizikom i potrebama, shodno odredbama Istanbulske konvencije
7. Podnijeti sudu obrazloženi prijedlog za izricanjem mjere nadzora :
 - Zabrane posjećivanje određenog mjesta ili područja
 - Obaveze povremenog javljanja određenom državnom organu
 - Zabrane pristupa ili sastajanja sa određenim licem
8. Predložiti sudu određivanje pritvora za učinioca nasilja kada postoje zakonski preduslovi za tu mjeru
9. Podnijeti žalbu u skladu sa zakonskim ovlašćenjima.
10. Kod slučajeva nasilja u kojima je postupak pokrenut od strane tuzilastva ili nekog drugog organa/lica, a ne od strane policije, obavijestiti policiju, na propisanom obrascu (**prilog 12**)
11. Tuzilastvo za svaku pokrenutu prijavu dostavlja informaciju policiji o statusu prijave (odbaceni, pokrenuti...) Tuzilastvo uz pokrenute prijave šalje numerisani obrazac.

Sudovi

Za krivično djela nasilja u porodici ili porodičnoj zajednici propisano čl. 220 st.1, 2 i 3 za suđenje u u prvom stepenu nadležni su osnovni sudovi i suđenje provodi sudija pojedinac

Za krivično djelo iz člana 220 st. 4 sudi sud u vijeću sastavljenom od troje sudija

Za prekršaje propisane Zakonom o zaštiti od nasilja porodici za prekršajni postupak u prvom stepenu nadležni su prekršajni sudovi a postupak vodi sudija pojedinac

1. Obavijestiti žrtve o njihovim pravima (lice od povjerenja, pravo i mjesto na besplatnu pravnu pomoć i u krivičnim i prekršajnim postupcima, i podršku u službama za podršku žrtvama i svjedocima) i donijeti procjenu potreba u odnosu na saslušavanje, sučeljavanje, isl.

2. Hitnost u postupanju i donošenju odluka

3. Provesti istragu i krivični i prekršajni postupak bez nepotrebnih odgađanja
4. Preduzeti sve potrebne propisane mjere u zaštiti žrtve (mjere nadzora u krivičnom postupku, pritvor)
 - 4.a Sudovi su u obavezi, prilikom pozivanja žrtve na sud u bilo kojoj fazi postupka, uz poziv dostaviti pisana prava žrtve (**prilog 13**), uz dostavu broja telefona službi za podršku žrtvama i svjedocima.
5. Osigurati žrtvu nasilja od zastrašivanja i ponovne viktimizacije, isključenje javnosti sa rasprave, a pogotovo kada su u pitanju djeca, te osigurati posebno pažljivo izvještavanje medija
6. Sprječavanje kontakta između žrtve i učinioca, po dolasku žrtve na sud, i u svim fazama sudskog postupka (osim u posebnim situacijama po odluci suda)
7. Zaštiti žrtvu u posebnom načinu saslušavanja u predviđenom krivičnom i prekršajnom postupku – saslušanje uz pomoć tehničkih uređaja, zaštitni zid, uređaji za prenos slike i zvuka, posebni načini ispitivanja (u kući, domu). Preispitati potrebu ponovnog ispitivanja u slučaju ukidanja odluke.
8. Po službenoj dužnosti radi mogućnosti ometanja vođenja, krivičnog postupka zbog krivičnih djela nasilja u porodici ili u porodičnoj zajednici ili prekršajnom postupka zbog djela iz ZZNP-a, kroz zastrašivanje i utjecaj na svjedočki iskaz žrtve izreći učiniocu, na zahtjev ovlaštenog tužioca, obavezno jednu ili više mjera nadzora: zabranu posjećivanja određenog mjesta ili područja, obaveza povremenog javljanja određenom državnom organu, zabrana pristupa ili sastajanja sa određenim licima
9. U prekršajnim postupcima obavezno nakon izdate Naredbe policijskih službenika o udaljenju ili zabrane vraćanja učinioca u stan ili drugi prostor za stanovanje po službenoj dužnosti izreći učiniocu jednu ili više mjera nadzora propisanih pod tačkom 8 ovog Protokola.
10. I u prekršajnim i krivičnim postupcima obavezno provjeriti da li se protiv učinioca pred istim ili drugim sudom vodi drugi postupak zbog djela nasilja u porodici ili djela sa elementima nasilja
 - 10a Osnovni sudovi pred kojim se vodi brakorazvodni postupak ili donosi odluka koja se tiče djece (privremene mjere, starateljstvo) obavezan je da od krivičnih i prekršajnih sudova pribavi podatak da li se protiv nekog od roditelja, staratelja, članova porodice vodi krivični ili prekršajni postupak zbog djela nasilja u porodici.
11. Sprovesti postupak i donijeti odluku
12. Odlučujući o sankciji posebno uzeti u obzir otežavajuće okolnosti propisane članom 46 Istanbulske konvencije (recidiv, posjedovanje oružja, prisutnost djece, način počinjenja, trajanje nasilja, povrede, dob...)
13. Zabrana alternativnog rješavanja sporova nasilja u porodici, uključujući i medijaciju i mirenje, osim kod psihičkog nasilja i uhođenja

14. U slučaju izuzetne potrebe (samo ako su dokazi kontradiktorni iskaza počinioca i žrtve) sprovesti sučeljavanje, ali utvrditi da li je žrtva spremna za sučeljavanje
15. U svakom postupku obavezno pribaviti od nadležnog centra za socijalni rad, voditelja slučaja, sve raspoložive podatke i mišljenje o porodici a u slučaju nasilja kada je žrtva dijete pribaviti i anamnezu porodice
16. O pokretanju prekršajnog i krivičnog postupka, u slučajevima nasilja u porodici a posebno ako je žrtva nasilja dijete, nadležnim centrima socijalnog rada dostaviti obavještenje
17. Svaku odluku dostavnom naredbom uputiti nadležnom centru za socijalni rad.

Vrhovni sud

1. Na godišnjem nivou pratiti slučajeve nasilja pred sudovima
2. Analizirati postupke i sudske odluke

Ministarstvo pravde

1. Vršiti upravni nadzor nad primjenom Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći
2. Obezbeđivati da se obavještenje o pogodnostima tokom izdržavanja kazne zatvora lica osuđenog za krivično djelo nasilja dostavlja nadležnom centru za socijalni rad i policiji.

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda

1. Sačiniti jedinstvenu bazu podataka o žrtvama i učiniocima u skladu sa ostalim institucijama iz Protokola, radi ujednačavanja jedinstvene statistike, a na bazi podataka iz evidencija koje su drugi organi dužni ustanoviti i na zahtjev Ombudsmana mu ih dostaviti ili staviti na raspolaganje.
2. Sprovoditi istraživanja o rodno zasnovanom nasilju u porodici, u skladu sa projektima koji se finansiraju iz budzeta ili kroz donatorske inicijative.
3. U programu rada i planu budzeta Ombudsmana projektovati poziciju za finansiranje specijalizovanog tijela koje se bavi prevencijom zaštite od nasilja nad ženama, odnosno u nasilja porodici, kao oblika diskriminacije, a koje će sprovoditi dublju analizu uočenih problema u načinima rješavanja predmeta
4. U okviru godišnjeg ili posebnih izvjestaja Ombudsman sačinjava poseban dio koji se odnosi na nasilje nad ženama, odnosno nasilje u porodici, te informiše nadležne institucije o uočenim problemima i neujednačenom radu institucija radi pravovremenog intervenisanja

5. Periodično edukovati stručnjake/inje u odnosu na Zakon o diskriminaciji, sa posebnim osvrtom na djela nasilja u porodici sa aspekta krivičnog i prekršajnog postupka
6. Ombudsman u svom radu koristi dobru sudsku praksu stečenu na bazi pravosnažnih sudskih odluka u svim predmetima, a posebno kada se to tiče nasilja u porodici i postupa kada dođe do zloupotrebe procesnih ovlaštenja i/ili odugovlačenja postupka

NVO-i koji su pružaoci usluga (servisa) za žrtve nasilja nad ženama i nasilja u porodici

1. U slučaju prijema prijave od bilo kojeg lica, utvrditi motiv obraćanja i očekivanja, te uz saglasnost tog lica, informacije o saznanju o nasilju u porodici i nasilju nad ženama, prosljediti policiji (telefonom, i u pisanoj formi na propisanom obrascu (**prilog 14**)).

2. U slučaju direktnog kontakta sa žrtvom nasilja (telefonom ili lično) obaviti inicijalni razgovor sa žrtvom, i to na sljedeći način:

2.1 Utvrditi motiv obraćanja i očekivanja u odnosu na postupanje NVO-a i drugih institucija

2.2 Žrtvu upoznati sa nadležnostima, principima i uslugama NVO servisa podrške, kao i o mogućnostima dobijanja podrške od drugih institucija (informer **u prilogu broj 15²**).

2.3 Ukoliko je u pitanju kontakt telefonom, žrtvu obavijestiti o Informatoru i načinu dobijanja istog, uz obavezu davanja bitnih informacija o pravima žrtava.

2.4 Pažljivo i neometano saslušati žrtvu o događaju i iskustvu nasilja, bez prisustva učinioca nasilja.

2.5 Artikulisati cilj postupanja zajedno sa žrtvom (po mogućnosti u neposrednom kontaktu):

2.5. a Identifikovati potrebe i prioritete;

2.5. b Identifikovati kritična polja i snage za žrtvu;

2.5. c Identifikovati faktore rizika na propisanom obrascu;

2.5. d Identifikovati mrežu podrške, dostupne usluge i resurse, i kontaktirati ih uz saglasnost žrtve;

2.5. e Zajedno sa žrtvom razviti plan sigurnosti;

2.5. f Raditi na osnaživanju žrtve da prijavi nasilje i pružiti joj podršku ukoliko se odluči za taj korak;

2.5. g Pružiti žrtvi sve informacije o zakonskim propisima i institucionalnim postupcima zaštite, po mogućnosti u pisanom obliku;

2.5. h Uz saglasnost žrtve ostvarivati komunikaciju i saradnju sa drugim institucijama i organima;

3. Ustupiti informacije o žrtvi i porodici voditelju/ki slučaja u centru za socijalni rad radi sačinjavanja Plana usluga (u slučajevima kada je nasilje prijavljeno institucijama). Dostaviti i sve druge relevantne informacije od značaja za slučaj na propisanom obrascu (**prilog 14**).

² NVO mogu koristiti svoje informatore koje imaju na raspolaganju, a u međuvremenu će se izvršiti revizija i doštampavanje publikacije iz 2014. godine „Zaštita od nasilja u porodici - Moja prava,..”

4. U slučaju da se žrtva prvo obratila NVO, po procjeni i na zahtjev žene otpratiti je u zdravstvenu ustanovu, radi dobijanja medicinske pomoći i evidentiranja povreda od strane medicinskog radnika, uz obavezu upoznavanja žrtve o obavezama zdravstvenih ustanova i načinima njihovog postupanja.
5. Shodno analizi rizika, ponuditi žrtvi smještaj u krizni centar/sklonište/prihvataliste.
6. Licencirani pružalac usluge prihvatilišta – skloništa dužan je da obavijesti centar za socijalni rad, ukoliko je prijem korisnika izvršen bez rješenja Centra za socijalni rad (*Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima smještaja u prihvatilište – sklonište*).
7. U kriznom centru/skloništu/prihvatalistu razviti sa žrtvom zajedno Individualni plan rada, na obrascu propisanom pomenutim Pravilnikom.
8. Uvijek ponuditi žrtvi mogućnost pratnje povjerljivog lica u postupcima koji se vode pred institucijama (policija, centar, tužilaštvo, sud, bolnica...) i na njen zahtjev joj to obezbijediti.
9. Obezbijediti potpisanu pismenu saglasnost za zastupanje žrtve (**prilog 16**).
10. Raditi na osnaživanju žrtve kroz kontinuirano pružanje psiho-socijalne podrške i pomoći.
11. O svim aktivnostima, uključujući i kontakte sa državnim organima i traženju njihovog postupanja sačiniti službenu zabilješku.
12. Voditi posebnu evidenciju o pozivima upućenim od strane zrtava, posebno ih evidentirajući u ukupnosti, a posebno po licu (npr. jedna žrtva nazvala 15 puta).

Operativni tim za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama

1. Glavni zadatak Operativnog tima za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama jeste sagledavanje dosadašnje prakse i analiza konkretnih slučajeva, utvrđivanje daljih smjernica za postupanje i unaprjeđenje na planu prevencije i suzbijanja nasilja u porodici
2. U slučaju da članovi MDT-a nijesu u mogućnosti da riješe konkretan slučaj, mogu se dopisom obratiti Operativnom timu za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama za mišljenje, koji može dati preporuku MDT-u kako bi se slučaj riješio na brz i efikasan način, a u najboljem interesu žrtve;
3. Članovi/ce Operativnog tima, svoja opazanja i preporuke u vezi primjene Protokola u praksi, mogu poslati tijelu za praćenje primjene Protokola, tj. *Koordinacionom odboru za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici*

Mediji

Istanbulska konvencija u poglavlju III- Prevencija, propisuje u članu 17 učestvovanje privatnog sektora i medija, na sljedeći način:

1. Uz dužno poštovanje slobode izražavanja i njihove nezavisnosti, učestvovati u izradi i sprovođenju politika, te donošenju smjernica i autonomnih standarda odgovornog ponašanja za sprečavanje nasilja nad ženama i povećanja njihovog dostojanstva
2. Prihvatiti standarde samoregulacije kako bi se suzdržali od štetnog rodnog stereotipiziranja i širenja omalovažavajućih slika žena ili slika koje povezuju nasilje i seks
3. Utvrditi etičke kodekse ponašanja za medijsko praćenje nasilja nad ženama, a posebno djecom
4. Zaštititi identitet žrtve
5. Izbjegavati stereotipna objašnjenja za učinjeno nasilje u porodici ili nad ženama: alkohol, ljubomora, siromaštvo isl.
6. Objavljena fotografija žrtve mora biti tako tehnički obrađena da se sakrije identitet žrtve
7. Identitet djeteta se ne smije otkriti (kažnjivo zakonom)
8. Pojediniosti koje bi otkrile identitet žrtve izostaviti iz objave
9. Izbjegavati opisivanje nasilja u porodici kao bračnu svađu, svađu ili sukob
10. Podizanje svesti javnosti o fenomenu nasilja, štetnosti i posljedicama, kako bi javnost bila edukovana o prepoznavanju i mogućnostima prijavljivanja nasilja nad odraslima i djecom.

V PRAĆENJE PRIMJENE PROTOKOLA

Sprovođenje Protokola pratiće **Koordinacioni odbor za koordinaciju, sprovođenje, praćenje i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Konvencijom Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija)**, kojim predsjedava Ministar rada i socijalnog staranja.

VI POSTUPANJE NADLEŽNIH INSTITUCIJA KADA SU DJECA UKLJUČENA U SLUČAJ PORODIČNOG NASILJA

Konvencija o pravima djeteta osnovni je međunarodni propis kojim je propisano jedno od temeljnih prava djece da ih država zaštiti od svih negativnih postupanja roditelja i svih ostalih članova društva kojima se narušava ili ugrožava fizički, psihički i moralni integritet djeteta.

Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotrebe i zanemarivanja djece predstavljaju povredu osnovnih dječjih prava propisanih Konvencijom.

Najbitnije odredbe Konvencije koje se odnose na zaštitu djece sadržane su u člancima 19, 34, 35, 36 i 37.

Niz drugih međunarodnih i domaćih dokumenata odnose se na zaštitu prava i interesa djece.

Savjet Evrope štiti i promoviše ljudska prava uključujući i prava djeteta.

Prema najnovijim istraživanjima 2,2 milijarde djece doživjelo je neki oblik nasilja – seksualnog, fizičkog, emocionalnog.

Od pokretanja Programa „Gradimo Evropu za djecu i s djecom“ u Monaku 2006 godine, Savjet Evrope sprovodi strategiju u nizu usmjeravanja svog rada na jačanju zaštite prava djeteta, pa su tako Strategijom Savjeta Evrope za prava djeteta za period od 2016 do 2021 posebno naglašena područja u kojima se treba zajamčiti prava djeteta i postupati po načelu najboljeg interesa djeteta.

Neka od istaknutih prava kojima se trebaju rukovoditi svi organi prilikom postupanja sa djecom koja su direktna ili indirektna žrtva porodičnog nasilja su posebno istaknuta Strategijom:

- život bez nasilja za svu djecu
- pravosuđe prilagođeno djetetu- za svu djecu
- učestvovanje sve djece

Na osnovu potreba proizašlih i propisanih međunarodnim dokumentima i Crna Gora je izradila *Predlog Strategije prevencije i zaštite djece od nasilja sa Akcionim planom 2017-2021*, u kojoj je jedna od aktivnosti propisana i osnaživanje uprave policije i pravosudnog sistema za zaštitu djece od nasilja i za rad u naboljem interesu djeteta kao i unapređenje institucionalnog okvira za profesionalnu, kvalitetnu i efikasniju brigu i zaštitu djece.

Na tim ciljevima počiva i ovaj Protokol sa posebnim naglaskom za NID (najbolji interes djece) :

- Svi organi moraju prilagoditi uvjete u kojima se saslušava dijete .
- Stručna pomoć uključuje socijalne radnike i psihologe.
- Dijete se ne smije ispitati više od dva puta
- Dijete se može informisati o postupku i svojim pravima putem pisanih ili usmenih informacija koje moraju biti prilagođene dobi, zrelosti, nivou razumijevanja i komunikacijskim poteškoćama djeteta.

VI a POSEBNE SMJERNICE ZA POSTUPANJE POLICIJE I PRAVOSUDA³:

Policija

- Posebno obratiti pažnju ukoliko je neposredna žrtva nasilja u porodici ili njegov svjedok dijete.
- U ovakvim situacijama obavezno pozvati predstavnike Centra za socijalni rad i obavijestiti ih o prijavljenom nasilju, a radi preduzimanja mjera socijalne i porodičnopravne zaštite djeteta iz nadležnosti sistema socijalne zaštite.
- Predstaviti se djetetu i objasniti mu zašto je policija tu i što namjerava preduzeti;
- Bilo da je dijete neposredna ili posredna žrtva nasilja u porodici, objasniti mu da ste tu da pomognete njemu i njegovim roditeljima.
- Utvrditi da li se dijete osjeća odgovornim ili krivim za ono što se dogodilo bez obzira na to da li je neposredna ili posredna žrtva porodičnoga nasilja. Pružite mu podršku i uvjerite ga da njegova krivica ne postoji.
- Ne insistirati na određenim informacijama. Imajte u vidu da je dijete uplašeno i da mu je neprijatno da priča o određenim događajima.
- Dokumentovati – opisati bilo kakav znak povrede/povreda djeteta i obezbijediti mu pružanje hitne medicinske pomoći ukoliko za to postoji potreba.

³ Smjernice postupanja za ostale sektore su inkorporirane u osnovni tekst Protokola

- Objasniti djetetu da policija nekada mora odvesti jednog od roditelja (nekog drugog člana porodice ili porodične zajednice), da će on biti na sigurnome mjestu i da će to pomoći ostalim članovima porodice.
- Od djeteta iskaz može uzeti samo za to obučeni policajac/policajka u civilnoj odjeći uz prisustvo povjerljivog lica koga dijete samo izabere – povjerljivo lice nikada ne može biti učinilac nasilja u porodici, čak i kada ga dijete samo bira. Prilikom uzimanja iskaza od djeteta mora biti prisutan stručni radnik centra.
- Ukoliko uzimate iskaz od djeteta u policijskoj stanici, od izuzetnog je značaja da prostor za obavljanje ovakve vrste razgovora bude prilagođen potrebama djeteta – obezbijediti posebnu prostoriju u kojoj niko neće ometati ili prekidati razgovor, a koja je opremljena odgovarajućim namještajem, posterima, igračkama.
- Omogućiti djetetu uslove koji dozvoljavaju korišćenje različitih načina izražavanja (odgovarajuće igračke, boje, papir, plastelin ...).

Pravosuđe

- Naročita hitnost u postupanju i donošenju odluka.
- Sudac/tkinja mora voditi računa da se poštuju najviši standardi zaštite djeteta
- Čekaonica prilagođena djeci
- Kratko vrijeme čekanja po dolasku na saslušanje
- Potrebno je prilagoditi uslove da bi se osiguralo da se dijete sasluša na način prilagođen djetetu / odsustvo učinioca nasilja, dijete saslušaava jedna osoba, jezik prilagođen djeci, korištenje tehnika ispitivanja, video link, snimanj iskaza.
- Dijete se saslušaava kratko najviše jedan sat
- Dijete kao žrtva nasilja u porodici ima pravo na besplatnu pravnu pomoć – o tome pravu upoznati dijete i njegovog zakonskog zastupnika.
- Uvijek kada je to moguće koristiti posebne tehnike za uzimanje iskaza (združeni intervju), odnosno uzimati iskaz putem audio i video linka.
- U tužilaštvu i sudu onemogućiti kontakt djeteta – žrtve nasilja kao davaoca iskaza i učinioca porodičnog nasilja – obezbijediti posebnu prostoriju u kojoj će se dijete osećati bezbjedno.
- Pozvati voditelja slučaja iz Centra za socijalni rad, saslušati ga u svojstvu svjedoka ukoliko za to ima osnova, zatražiti od njega socijalno-psihološku ekspertizu o psihosocijalnom statusu djeteta,⁴ posljedicama nasilja, odnosno da li je dijete po svom psihofizičkom razvoju i aktuelnom stanju sposobno da da iskaz.
- Predstaviti se djetetu i na način na koji ono može da shvati, objasniti što će se događati, što se od njega očekuje i obavezno provjeriti da li je ono to razumjelo.
- Uzimanje iskaza od djeteta mora biti prilagođeno njegovom uzrastu i njegovim ličnim svojstvima – rječnik mora biti prilagođen djetetovom uzrastu da bi ga ono pravilno razumjelo, kao i boja glasa, tako da ga sve vrijeme ovlašćeno lice odmjerenim glasom istovremeno smiruje i ohrabruje da objasni događaj ili događaje koji su se desili a koji su po dijete izrazito traumatični.

⁴Bitne činjenice koje sud preko organa starateljstva mora da utvrdi jesu:

- Da li je dijete ugroženo (nezavisno od toga da li je zlostavljanje ili zanemarivanje posljedica nasilja u porodici, nepovoljnog zdravstvenog, socijalnog ili ekonomskog položaja porodice ili drugih okolnosti koje ometaju njegov pravilan razvoj);
- Koji rizici po dijete mogu se identifikovati još u fazi početne procjene?
- Koje mjere se mogu upotrijebiti da se dijete zaštiti u okviru porodice?
- Ima li osnova za razumnu sumnju da postoji ozbiljna opasnost od oštećenja zdravlja ili daljeg razvoja djeteta?

- Tužilac, sudija ili stručno lice istovremeno treba da obrate pažnju na ponašanje djeteta (izraz lica, pokrete tijela, uznemirenost, da li pokazuje strah) i da tok uzimanja iskaza prilagode sagledanim reakcijama.
- Dijete se mora upoznati sa činjenicom da ne mora odgovarati na sva pitanja, ukoliko ne želi.
- Uzimanje iskaza od djeteta započinje se opštim pitanjima, uz obavezno pitanje da li je razumjelo pitanje, a potom mu se postavljaju pitanja u vezi s konkretnim činjenicama.
- Po završetku uzimanja iskaza od djeteta pitati ga da li ono samo želi nešto da kaže ili da dopuni.
- Zaštititi dijete od moguće medijske zloupotrebe, odnosno onemogućiti javno objavljivanje informacija na osnovu koje se može prepoznati dijete – žrtva porodičnog nasilja.

KAO POTVRDU NAVEDENOG, Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici potpisuju ovlašćeni predstavnici/e strana:

za Ministarstvo unutrašnjih poslova

Mevludin Nuhodžić, ministar unutrašnjih poslova

za Ministarstvo rada i socijalnog staranja

Kemal Purišić, ministar rada i socijalnog staranja

za Ministarstvo zdravlja

Dr Kenan Hrapović, ministar zdravlja

za Ministarstvo prosvjete

Dr Damir Šehović, ministar prosvjete

za Vrhovno državno tužilaštvo

Ivica Stanković, vrhovni državni tužilac

za Vrhovni sud

Vesna Medenica, predsjednica

za Viši sud za prekršaje

Milivoje Rašović, predsjednik

za Ministarstvo pravde

Zoran Pažin, ministar pravde

za Zaštitnika ljudskih prava i sloboda

Šučko Baković, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Predstavnice NVO koje su učestvovalе u izradi Protokola

Ana Jaredić, psihološkinja u Centru za ženska prava

Biljana Zeković, direktorica „SOS Podgorica“

za Agenciju za elektronske medije

Abaz Džafić, direktor

Podgorica, 28. septembar 2018. godine